

Initiatiefnota Lokaal Onderzoek Academische Vrijheid aan de UU

Onderwerp	Lokaal Onderzoek Academische Vrijheid aan de UU
U-raad nummer	UR 26.017
DMS nummer	INT-2026-4603
Datum van indienen	25 februari 2026
Van	Universiteitsraad (12/22); Academisch Belang Utrecht PvdUs: <i>"We steunen de vragen aan het CvB maar distantiëren ons van enkele benoemde voorbeelden."</i> RUPS: <i>"RUPS onderstreept specifiek de gestelde vragen aan het CvB."</i> SCU: <i>"SCU steunt de vragen aan het College van Bestuur."</i> Drs. Erwin van Sas Dr. Bernadette van de Rijt Frank van der Salm Gyöngyi Macías Honti Gerhard Blab Drs. Valéry Oude Groen-van Rijswijk
Aan	College van Bestuur
Opsteller(s)	Academisch Belang Utrecht
Kader van de bespreking	Ter bespreking
Aanleiding en voorafgaand traject	De aanleiding betreft de dalende positie op de Academic Freedom Index en onderzoeksresultaten over zelfcensuur aan Nederlandse universiteiten. Tijdens het opstellingsproces is de nota langs de gehele raad geweest, en heeft Alieke Bloem er eveneens een blik op geworpen (Hoofd Onderzoek).
Samenvatting (incl. eventuele financiële consequenties)	In Nederland staat de academische vrijheid onder druk. Universiteiten dragen de verantwoordelijkheid om deze vrijheid actief te beschermen. Een eerste, noodzakelijke stap is het uitvoeren van onderzoek om vast te stellen waar binnen de Universiteit Utrecht knelpunten bestaan. Dit onderzoek moet dienen als voedingsbodem voor effectief beleid ter bescherming van de academische vrijheid en bijdragen aan bewustwording onder studenten en medewerkers.
Vraag aan het College van Bestuur	Wij vragen het College van Bestuur om een uitgebreid onderzoek te starten naar de staat van de academische vrijheid aan de Universiteit Utrecht, waarbij de volgende punten actief worden gemeten:

	• De vrijheid van academici om onderzoek te doen en onderwijs te geven. • De vrijheid om kennis uit te wisselen en te publiceren. • De veiligheid en vrijheid op de campus. • De vrijheid van meningsuiting en culturele expressie. Ook vragen wij om andere universiteiten aan te moedigen hetzelfde onderzoek uit te voeren op hun eigen instelling. En tot slot willen wij dat het onderzoek naar academische vrijheid aan de Universiteit Utrecht (UYA Academic Freedom Survey uit 2022) publiek toegankelijk wordt gemaakt.
Bijlage(n)	

Initiative Memo Local Study on Academic Freedom at Utrecht University

Subject	Local Study on Academic Freedom at Utrecht University
University Council number	UR 26.017
DMS number	INT-2026-4603
Date of submission	25 February 2026
From	University Council (12/22) Academisch Belang Utrecht PvdUs: "We support the questions addressed to the Executive Board, but distance ourselves from some of the examples mentioned." RUPS: "RUPS specifically endorses the questions raised to the Executive Board." SCU: "SCU supports the questions addressed to the Executive Board." Drs. Erwin van Sas Dr. Bernadette van de Rijt Frank van der Salm Gyöngyi Macías Honti Gerhard Blab Drs. Valéry Oude Groen-van Rijswijk
To	Executive Board
Drafted by	Aacdemisch Belang Utrecht
Framework of the discussion	For discussion
Rationale and preceding process	The impetus for this memo is the declining position on the Academic Freedom Index, combined with research findings on self-censorship at Dutch universities. During the drafting process, the memorandum was circulated among the entire council, and Alieke Bloem (Head of Research) also reviewed it.
Summary (incl. any financial implications)	In the Netherlands, academic freedom is under pressure. Universities therefore bear the responsibility to actively safeguard this freedom. A first, necessary step is to conduct research to identify where bottlenecks exist within Utrecht University. This research should serve as a foundation for effective policies to protect academic freedom and to raise awareness among students and staff.

Question to the Executive Board	We request the Executive Board to initiate a comprehensive study into the state of academic freedom at Utrecht University, in which the following aspects are actively assessed: • The freedom of academics to conduct research and to teach. • The freedom to exchange knowledge and to publish. • Safety and freedom on campus. • Freedom of expression and cultural expression. We also ask that other universities be encouraged to conduct the same study within their own institutions. Finally, we request that the study on academic freedom at Utrecht University (the 2022 UYA Academic Freedom Survey) be made publicly accessible.
Appendix(/-ces)	

Begrip en Context

Democratie kan niet overleven zonder academische vrijheid, en onderwijs kan niet floreren zonder democratie (Humboldt, geciteerd door Reichman). Deze vrijheid is cruciaal voor een land. De exacte definitie van dit begrip is echter niet eenduidig vastgelegd. In de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek (WHW, artikel 1.6) ontbreekt een expliciete uitwerking van de wijze waarop deze vrijheid dient te worden beschermd en wat de vrijheid überhaupt inhoudt¹. Er zijn uiteenlopende interpretaties.

In de dertiende eeuw kwamen de eerste discussies over academische vrijheid naar voren.

In 1206 werd de filosoof Amalricus van Bena aan de Universiteit van Parijs veroordeeld voor het verkondigen van pantheïsme en gedwongen zijn opvattingen publiekelijk te herroepen.

In 1210 besloot een provinciale kerkelijke raad dat de werken van Aristoteles over natuurfilosofie, in Parijs openbaar of privé onderwezen mochten worden. Na studenten- en docentenstakingen in 1229 bood de Universiteit van Toulouse academici een gunstiger intellectueel klimaat, waarin de in Parijs verboden werken van Aristoteles wél bestudeerd konden worden. Enkele jaren later, in 1232, bevestigde paus Gregorius IX de rechten van studenten en docenten. Vanaf dit moment begon de kern van het concept academische vrijheid zich geleidelijk te vormen².

Het begrip academische vrijheid werd in latere eeuwen verder uitgewerkt door verschillende filosofen en denkers. In 1811 benadrukte Johann Gottlieb Fichte, destijds rector van de Universiteit van Jena, dat het vrije onderzoek van elk denkbaar object een universeel mensenrecht is. Hij beschouwde dit als een essentieel onderdeel van zowel 'Lernfreiheit' als 'Lehrfreiheit'. Deze ideeën werden verder uitgewerkt door Wilhelm von Humboldt, grondlegger van de Universiteit van Berlijn. Humboldt pleitte voor een universiteit die onafhankelijk moest zijn van staatsinvloed en economische belangen³. In de twintigste eeuw definieerde Albert Einstein academische vrijheid als het recht om vrij naar waarheid te zoeken en deze te publiceren en te onderwijzen zonder externe belemmeringen⁴.

De Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW) definieert academische vrijheid als de vrijheid van wetenschappers om onafhankelijk wetenschappelijk onderzoek te verrichten, hun bevindingen openbaar te maken en onderwijs te verzorgen⁵. De internationale standaard van UNESCO, ondersteund door de International Political Science Association (IPSA), hanteert een bredere definitie. Deze omvat tevens het recht om vrij onderwijs te geven, deel te nemen aan het publieke debat, het beleid van de eigen instelling te bekritisieren en zich te organiseren binnen de academische

¹ Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. (2026). *Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek*, artikel 1.6. https://wetten.overheid.nl/BWBR0005682/2026-01-01#Hoofdstuk1_Titeldeel1_Artikel1.6

² Mchangama, J. (2022). *Free Speech: A History from Socrates to Social Media*. Basic Books. <https://www.independent.org/tir/2022-fall/free-speech/>

³ Mueller-Vollmer, K., & Messling, M. (2023). "Wilhelm von Humboldt." In: Zalta, E. N. & Nodelman, U. (eds.), *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. <https://plato.stanford.edu/archives/win2023/entries/wilhelm-humboldt/>

⁴ Reichman, H. (2017). "Academic Freedom and Free Speech." In: *Academic Freedom in the Modern University*. <https://academeblog.org/2017/06/11/einstein-on-academic-freedom-and-political-inquisitions/>

⁵ Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen. (2024, 19 december). *KNAW-rapport over betekenis en grenzen van academische vrijheid*. <https://www.knaw.nl/nieuws/knaw-rapport-over-betekenis-en-grenzen-van-academische-vrijheid>

gemeenschap, zonder vrees voor repercussies⁶⁻⁷. Deze benadering is gebaseerd op vijf pijlers, die ook door de International Science Council (ISC) worden onderschreven: 1) vrijheid van onderzoek en onderwijs, 2) vrijheid van academische uitwisseling en verspreiding van kennis, 3) institutionele autonomie, 4) integriteit van de academische omgeving (campus), 5) vrijheid van academische en culturele expressie.

Hoewel er discussie blijft bestaan over de precieze definitie van academische vrijheid, bestaat brede consensus dat sociale veiligheid, waaronder de vrijheid van meningsuiting, hier nauw mee samenhangt en hier onlosmakelijk onderdeel van uitmaakt⁸⁻⁹⁻¹⁰⁻¹¹. In het licht van de discussie verricht de KNAW momenteel onderzoek naar de juridische borging van academische vrijheid¹², met als doel deze beter te beschermen binnen het Nederlandse hoger onderwijs.

Academische vrijheid in Europa

De academische vrijheid in Europa staat onder druk. Zo blijkt uit de meest prominente monitor, de Academic Freedom Index (AFI), dat in meerdere EU-lidstaten de academische vrijheid tussen 2013 en 2024 is verslechterd, waaronder ook in Nederland¹³. De AFI geeft de academische vrijheid weer van 179 landen op basis van een analyse van 2000 experts¹⁴. De belangrijkste factoren die spelen in Noord-Europese landen als Nederland, Denemarken en België kunnen worden onderverdeeld in interne en externe factoren. Intern gaat het onder meer om situaties waarin medewerkers hun functie verliezen naar aanleiding van geuite kritiek, evenals om het bewust vermijden van controversiële onderwerpen binnen onderwijs en onderzoek. Dit laatste gebeurt mede onder invloed van een polariserende maatschappelijke context en wordt soms geïnitieerd door zowel medewerkers als studenten zelf¹⁵. Sociaalwetenschappelijke docenten in het Verenigd Koninkrijk gaven dan ook aan

⁶ UNESCO. (1997). *Recommendation concerning the Status of Higher-Education Teaching Personnel*. <https://www.unesco.org/en/legal-affairs/recommendation-concerning-status-higher-education-teaching-personnel>

⁷ Kinzelbach, K., Lindberg, S. I., Lott, L., & Panaro, A. V. (2025). *Academic Freedom Index 2025 Update*. Friedrich-Alexander-Universität Erlangen-Nürnberg & V-Dem Institute. https://academic-freedom-index.net/research/Academic_Freedom_Index_Update_2025.pdf

⁸ European External Action Service. (2025, 7 augustus). *Freedom of expression and academic freedom*. https://www.eeas.europa.eu/eeas/freedom-expression-and-academic-freedom_en

⁹ European Court of Human Rights. (2009). *Sorguç v. Turkey*, Appl. No. 17089/03 (EHRM). European Court of Human Rights jurisprudence on academic freedom as part of freedom of expression. <https://strasbourgobservers.com/2010/07/22/academic-freedom-and-the-european-court-of-human-rights/>

¹⁰ Stoker, J., Stolker, C., & Waaldijk, B. (2023). *Krachtig en kwetsbaar - Academische vrijheid in de praktijk*. Open Research Amsterdam. <https://openresearch.amsterdam/nl/page/99067/krachtig-en-kwetsbaar---janka-stoker-carel-stolker-berteke-waaldijk>

¹¹ Interstedelijk StudentenOverleg (ISO). (2025). *One-pager academische vrijheid*.

¹² Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen. (2025). *Advies: Juridische borging van academische vrijheid*. <https://www.knaw.nl/publicaties/advies-juridische-borging-van-academische-vrijheid>

¹³ European Parliament. *Academic Freedom Monitor 2024: Trends in the European Union*. Brussel: Europese Unie, 2025, 1.

¹⁴ Maassen, P., H. Elken, en J. Jungblut. (2025). *De facto Academic Freedom in the European Union: Threats and Trends*. European Review 33, nr. 1, 2.

¹⁵ Maassen, P., H. Elken, en J. Jungblut. (2025). *De facto Academic Freedom in the European Union: Threats and Trends*. European Review 33, nr. 1, 10.

dat het academische klimaat hard en weinig tolerant is tegenover persoonlijke overtuigingen¹⁶. In november vorig jaar verscheen bovendien een spraakmakend rapport uit Denemarken¹⁷, waarin 130 wetenschappers hun ervaringen met de cultuur aan universiteiten deelden. Het rapport laat zien dat onderzoekers aangeven dat het uiten van kritiek of het behandelen van gevoelige onderwerpen negatieve consequenties kan hebben, waaronder ontslag, geweigerde promoties en officiële berispingen. Daarnaast worden ook vormen van sociale en professionele uitsluiting, smaad en reputatieschade genoemd. Deze gevolgen lijken onderzoekers er soms toe te bewegen onderzoeksresultaten aan te passen, taboe- of controversiële onderwerpen te vermijden, of bepaalde bevindingen weg te laten. Van Gestel (Professor Regulering aan de Universiteit van Tilburg) pleit voor een vergelijkbaar onderzoek in Nederland¹⁸. Volgens hem is hier, overeenkomstig de in het rapport aangegeven oorzaken, eveneens sprake van een sterk top-down georganiseerde managementcultuur en een gebrek aan democratie aan universiteiten.

Externe factoren hebben met name betrekking op een toenemende bemoeienis van overheden met universiteiten op Europees niveau. Hierdoor komt de traditionele afstand tussen de overheid en academische instellingen onder druk te staan en neemt de invloed van de overheid op universiteiten toe¹⁹. De KNAW benoemt hierbij specifiek de bemoeienis van de Trump-regering met de wetenschap, zoals het stellen van eisen aan taalgebruik, het beperken van internationale uitwisseling van onderzoek en het bevriezen van financiering voor onwettig onderzoek²⁰.

Het Europees Parlement heeft in 2023 een motie aangenomen die de Europese Commissie oproept een juridisch raamwerk te ontwikkelen ter bescherming van de vrijheid van wetenschappelijk onderzoek. Deze opdracht wordt uitgevoerd via de aankomende ERA-verordening (European Research Area). Nederland is hierbij nauw betrokken en fungeert als mede-voorzitter in het ontwikkelproces²¹.

¹⁶ Godfrey, H. (2023). *Intellectual humility and self-censorship in higher education: A thematic analysis*. *Frontiers in Education*, 8, 1066519. <https://www.frontiersin.org/journals/education/articles/10.3389/feduc.2023.1066519/full>

¹⁷ Juhl, M. (2025, November 13). *130 researcher testimonies expose a culture of fear and silence at Danish universities*.

Uniavisen. <https://uniavisen.dk/en/130-researcher-testimonies-expose-a-culture-of-fear-and-silence-at-danish-universities/>

¹⁸ Van Gestel, R. (2026, February 12). Safe to Speak. LinkedIn post. LinkedIn. https://www.linkedin.com/posts/rob-van-gestel-90b05772_safe-to-speak-onlangs-heeft-een-groep-share-7427679261156904960-K7GT

¹⁹ Maassen, P., H. Elken, en J. Jungblut. (2025). *De facto Academic Freedom in the European Union: Threats and Trends*. *European Review* 33, nr. 1, 9.

²⁰ Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen. (2025, 15 mei). *KNAW: academische vrijheid in Nederland onder druk*. <https://www.knaw.nl/nieuws/knaw-academische-vrijheid-nederland-onder-druk>

²¹ European Research Area Platform. (z.d.). *ERA Act*. *European Commission*. <https://european-research-area.ec.europa.eu/era-act>

Academische vrijheid in Nederland

De minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap schetst een zorgelijke internationale trend van afnemende academische vrijheid, die ook in Nederland zichtbaar is²². Hierop volgde een rapport van de KNAW (Academische vrijheid in Nederland), waarin vier oorzaken worden genoemd die de academische vrijheid in Nederland onder druk zetten. Hieronder valt financiering en sturing, intimidatie van wetenschappers, samenwerking met derden en spanningen binnen de academische gemeenschap²³.

Binnen deze spanningen staat met name de ervaren ideologische eenzijdigheid aan universiteiten centraal. Hoewel de voorzitter van Universiteiten van Nederland, Casper van den Berg, stelt dat hiervan geen sprake is, wijzen diverse rapporten en academici op structurele problemen die deze zorg ondersteunen²⁴. Denk bijvoorbeeld aan het Technopolis-onderzoek, dat aantoonde dat ongeveer 13 % van de onderzoekers, 14 % van de docenten en 10 % van de studenten zich in redelijke tot sterke mate beperkt voelt in wat zij vrijuit durven te zeggen. Ongeveer de helft van deze groepen ziet zelfcensuur bovendien als een probleem, omdat dit leidt tot een vermindering van perspectieven in onderwijs en onderzoek. Daarnaast beschrijft docent filosofie en recht Daan F. Oostveen in een recente internationale publicatie de toenemende spanningen rondom de vrijheid van meningsuiting aan Nederlandse universiteiten²⁵. Zie bijvoorbeeld de schorsing van onderzoeker Täuber aan de Rijksuniversiteit Groningen, die volgde op een kritisch artikel over het diversiteitsbeleid. Dit is juist het beleid dat volgens Stolker meer aandacht zou moeten geven aan diversiteit van opvattingen en politieke voorkeuren²⁶. Ook is er sprake van dreiging vanuit de rechterzijde van het politieke spectrum. In Nederland richt deze zich met name op wetenschappers die worden bedreigd vanwege hun standpunten over de coronapandemie en klimaatonderzoek²⁷. Dit zien we bijvoorbeeld bij migratieonderzoeker Nadia Bouras, die met name vanuit rechtse hoek te maken krijgt met intimiderende brieven en online haat als reactie op haar academische werk over migratie en integratie²⁸. Dit onderstreept dat academische vrijheid vanuit meerdere politieke richtingen onder

²² Moes, G. (2025, 10 oktober). *Antwoord op schriftelijke vragen van GroenLinks-PvdA en JA21 over het borgen en versterken van vrijheid, veiligheid en vertrouwen in de wetenschap* (Kamerbrief, kenmerk 54723380). Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

<https://open.overheid.nl/documenten/c50ff5d9-6edf-42e0-9072-eda105d7bb53/file>

²³ Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen. (2024). *External Intimidation, Hatred and Threats Against Academics: Monitor for Higher Education Institutions in the Netherlands*.

²⁴ De Jonge Akademie. (2023). Denkrimte. *Een analyse van structurele bedreigingen voor academische vrijheid en integriteit*.

<https://www.dejongeakademie.nl/publicaties/2495595.aspx>

²⁵ Daan F. Oostveen. (2025). "Free Speech and Academic Freedom in Higher Education in the Netherlands: Pedagogical Challenges," in *How to Develop Free Speech on Campus: International Controversies and Communities of Inquiry*, ed. Alison Scott-Bauman, 81.

²⁶ Stolker, C. (2025, 15 mei). *Academische vrijheid als verantwoordelijkheid: Position paper ten behoeve van het rondetafelgesprek met de Vaste Commissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap over academische vrijheid* (22 mei 2025) [Position paper].

²⁷ Universiteiten van Nederland, Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen, and NWO. (2024). *External Intimidation, Hatred and Threats Against Academics: Monitor for Higher Education Institutions in the Netherlands*.

²⁸ De Jong, M. (2024, 18 november). *Als jij niet over jezelf schrijft, wie doet het dan?* Marjolein de Jong Media. <https://marjoleindejongmedia.nl/2024/11/18/nadia-bouras-als-jij-niet-over-jezelf-schrijft-wie-doet-het-dan/>

druk staat, met ingrijpende gevolgen voor de kernwaarden en de maatschappelijke rol van de universiteit in Nederland.

Naast de ervaren ideologische gedrevenheid onder Nederlandse academici doet zich ook een probleem voor in de financiering en subsidiëring van wetenschappelijk onderzoek. De NWO speelt als dominante onderzoeksfinancier een cruciale rol binnen het academisch onderzoek in Nederland. Het problematische is dat de NWO beleidscriteria hanteert waarbij instellingen uitsluitend voor financiering in aanmerking komen wanneer zij actief diversiteits- en inclusiebeleid voeren. Dit leidt tot inhoudelijke uitsluiting en indirecte normering van toegestane onderzoeksrichtingen²⁹. Het versterkt volgens critici juist het beeld dat ideologische diversiteit geleidelijk uit het huidige academische personeelsbestand verdwijnt³⁰. Naast dreiging vanuit het politieke spectrum wijst de KNAW bovendien op de risico's van bezuinigingen op het onderwijs en de gevolgen daarvan voor de academische vrijheid. Door de bezuinigingen zijn universiteiten steeds vaker geneigd hun onderzoek te financieren via de derde geldstroom, wat leidt tot een grotere afhankelijkheid van externe financiers³¹.

Het is opvallend dat omliggende landen, zoals Duitsland, Zweden en Spanje, een actievere rol vervullen in de bescherming van academische vrijheid door deze bijvoorbeeld expliciet in hun Grondwet vast te leggen³². Een oude bekende voor ons, de heer Kummeling, pleitte eveneens voor een herziening van de Grondwet waarin academische vrijheid expliciet wordt opgenomen³³.

Verantwoordelijkheid

Artikel 1.6 van de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek (WHW) bepaalt dat aan instellingen voor hoger onderwijs en aan academische ziekenhuizen academische vrijheid in acht wordt genomen. Ook de minister wijst op de wettelijke plicht van instellingen om academische

²⁹ Hofhuis, S. (2025, 14 november). *Bijdrage tijdens Symposium Open debat in de Wetenschap*. Universiteit Leiden, Leiden, Nederland.
<https://hofhuis.substack.com/p/is-er-in-de-nederlandse-wetenschap>

³⁰ Ramcharan, N., & Opdam, L. L. (2025). *Volop diversiteit? Cijfers tonen het tegendeel aan op universiteiten*. EW Magazine.
<https://www.ewmagazine.nl/kennis/opinie/2025/11/volop-diversiteit-cijfers-tonen-het-tegendeel-aan-op-universiteiten-1510160/> Schukking, C. (2024, 14 november). *Streven van universiteiten naar 'diversiteit' en 'inclusiviteit' leidt tot lagere toelatingseisen*. Wynia's Week.
<https://www.wyniasweek.nl/streven-van-universiteiten-naar-diversiteit-en-inclusiviteit-leidt-tot-lagere-toelatingseisen/>

³¹ Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen. (2025, 15 mei). *KNAW: Academische vrijheid in Nederland onder druk*.
<https://www.knaw.nl/nieuws/knaw-academische-vrijheid-nederland-onder-druk>

³² Council of Europe. (2020). *Academic freedom, institutional autonomy and the future of democracy* (Higher Education Series No. 24). Council of Europe. <https://rm.coe.int/prems-025620-eng-2508-higher-education-series-no-24/1680a19fdf>

³³ El Amrani, M., & Kummeling, H. (2023). *Academische vrijheid verdient een plek in de Grondwet*. Wiardi Beckman Stichting.
<https://wbs.nl/publicaties/academische-vrijheid-verdient-een-plek-de-grondwet>

vrijheid te waarborgen³⁴⁻³⁵, evenals een aangenomen motie in de Tweede Kamer die hogeronderwijsinstellingen oproept ieder afzonderlijk concrete maatregelen te ontwikkelen ter versterking van de academische vrijheid³⁶. Universiteiten dragen daarmee een verantwoordelijkheid om deze vrijheid niet alleen te respecteren, maar ook actief te beschermen en te bevorderen³⁷. In het proefschrift (Erasmus Universiteit) over de juridische borging van academische vrijheid benadrukt Groen (2017)³⁸ dat het universiteitsbestuur zodanig moet worden ingericht dat academische vrijheid wordt gerespecteerd, beschermd en gefaciliteerd. Dit vergt enerzijds bestuurlijke terughoudendheid, zodat wetenschappers autonoom en onafhankelijk hun werk kunnen verrichten, in lijn met het denken van Mill. Anderzijds onderstreept Groen, in de traditie van Humboldt, dat universiteiten tevens de verantwoordelijkheid hebben om academische vrijheid binnen hun instelling te beschermen tegen dwang en druk van de overheid, private financiers en mede-wetenschappers.

Deze institutionele verantwoordelijkheid wordt ook bevestigd door de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW) en door Universiteiten van Nederland. Beide benadrukken dat universiteiten zorg dienen te dragen voor een open, inclusieve en veilige academische cultuur, waarin bestuurders, medewerkers en studenten vrij zijn om ideeën te ontwikkelen en uit te wisselen³⁹⁻⁴⁰. De samenhang tussen academische vrijheid, sociale veiligheid en diversiteit komt eveneens tot uitdrukking in de inleiding van de Code Goed Bestuur Universiteiten, waarin wordt gesteld dat universiteiten van oudsher staan voor vrijheid van geest, denken en spreken. De minister van OCW onderstreept dit ook en benadrukt dat de bescherming ervan vraagt om een leer- en werkomgeving waarin iedereen zich veilig voelt om zich vrijuit te uiten. De minister ondersteunt dit door structurele gesprekken te voeren met bestuurders over dit thema en door in 2028 opnieuw onderzoek te laten uitvoeren naar de ervaren academische vrijheid en eventuele vormen van zelfcensuur onder wetenschappers, docenten en studenten.

³⁴ Moes, G. (2025, 10 oktober). *Antwoord op schriftelijke vragen van GroenLinks-PvdA en JA21 over het borgen en versterken van vrijheid, veiligheid en vertrouwen in de wetenschap* (Kamerbrief, kenmerk 54723380). Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. <https://open.overheid.nl/documenten/c50ff5d9-6edf-42e0-9072-eda105d7bb53/file>

³⁵ Moes. (2025, 18 december). *Brief van de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap over Hoger Onderwijs-, Onderzoek- en Wetenschapsbeleid* (Kamerstuk 31 288, nr. 1228). Vergaderjaar 2025 - 2026. https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2025D53375&did=2025D53375

³⁶ Eerdmans, J. (2025, 23 januari). *Motie van het lid Eerdmans over met de hogeronderwijsinstellingen een plan maken met daarin concrete maatregelen die elke instelling afzonderlijk gaat nemen om de academische vrijheid te versterken* (Kamerstuk 29 240, nr. 162). Tweede Kamer der Staten-Generaal. <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/moties/detail?id=2025Z01167&did=2025D02608>

³⁷ Stoker, J., Stoker, C., & Waaldijk, B. (2023). *Krachtig en kwetsbaar - Academische vrijheid in de praktijk*. Open Research Amsterdam. <https://www.uva.nl/content/nieuws/nieuwsberichten/2023/06/commissie-stolker-geen-institutionele-misstand-academische-vrijheid-wel-actief-bewaken.html>

³⁸ Groen, J. (2017). *Academische vrijheid: een juridische verkenning* (proefschrift). Erasmus University Rotterdam. p.253. <https://pure.eur.nl/ws/portalfiles/portal/46433466/Thesis-Groen.pdf>

³⁹ Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen. (2021). *Academische vrijheid in Nederland – een begripsanalyse en richtsnoer* (M. Huisjes, Red.). Amsterdam: KNAW. <https://www.njb.nl/media/4202/academische-vrijheid.pdf>

⁴⁰ Vereniging van Universiteiten (VSNU). (2019). *Code goed bestuur universiteiten* (definitieve versie 11 december 2019). Principes 2 en 3. https://www.universiteitenvannederland.nl/files/publications/VSNU_CodeGoedBestuur_Nederlands_definitief_11122019.pdf

Onderzoek naar Academische vrijheid aan de UU

Waar de Universiteit Leiden en de Universiteit van Amsterdam de status van academische vrijheid wel hebben onderzocht aan hun eigen instelling⁴¹⁻⁴², benadrukt het onderzoek van de UvA in het bijzonder het belang van monitoring. Ook het College van Bestuur aan de Erasmus Universiteit Rotterdam omarmde een soortgelijke initiatiefnota van de Universiteitsraad⁴³. Uit onderzoek van Jiang en Devaney (2025)⁴⁴ blijkt dat studies naar academische vrijheid en vrijheid van meningsuiting binnen kennisinstellingen nog onvoldoende zijn, en dat vooral onderzoek ontbreekt naar hoe academische vrijheid individueel wordt ervaren en organisatorisch wordt beschermd.

Hoewel onze ambitie altijd is geweest om een voortrekker te zijn, lijken we op dit moment achter te blijven in dit proces. De Utrecht Young Academy heeft weliswaar een onderzoek uitgevoerd naar academische vrijheid⁴⁵, maar dit dateert uit 2022 en is bovendien niet openbaar. Dit is opvallend, aangezien een dergelijk onderzoek niet alleen een fundament kan bieden voor effectief beleid, maar ook het bewustzijn versterkt door te laten zien dat academische vrijheid een kernwaarde van de Universiteit Utrecht is. Het is daarom van groot belang dat toekomstig onderzoek naar academische vrijheid de nodige aandacht krijgt en openbaar wordt gemaakt, zodat studenten als onderdeel van de academische gemeenschap prominenter bij deze discussies worden betrokken.

Ons verzoek aan het College van Bestuur

Wij verzoeken het CvB:

1. Om een uitgebreid onderzoek te starten naar de staat van de academische vrijheid aan de Universiteit Utrecht, zodat inzicht wordt verkregen in de knelpunten die deze vrijheid beperken en er concrete aanbevelingen kunnen worden geformuleerd. De resultaten kunnen dienen als basis voor effectieve beleidsmaatregelen om de academische vrijheid aan de Universiteit Utrecht te beschermen en daarmee te voldoen aan haar verantwoordelijkheid.

Wij achten het wenselijk dat een onderzoek de volgende aspecten expliciet meet:

- De vrijheid van academici om onderzoek te doen en onderwijs te geven.
- De vrijheid om kennis uit te wisselen en te publiceren.
- De veiligheid en vrijheid op de campus.
- De vrijheid van meningsuiting en culturele expressie.

⁴¹ Stoker, J., Stolker, C., & Waaldijk, B. (2023). *Krachtig en kwetsbaar - Academische vrijheid in de praktijk*. Open Research Amsterdam.

<https://www.uva.nl/content/nieuws/nieuwsberichten/2023/06/commissie-stolker-geen-institutionele-misstand-academische-vrijheid-wel-actief-bewaken.html>

⁴² Kernteam Academische Vrijheid. (2024, 17 juni). *Academische vrijheid: een Leidse lijn* (Eindrapport). Universiteit Leiden.

<https://www.universiteitleiden.nl/binaries/content/assets/algemeen/bb-scm/nieuws/eindrapport-kernteam-academische-vrijheid.pdf>

⁴³ Universiteitsraad Erasmus Universiteit Rotterdam. (2024, 4 juni). *Final letter: Protect and promote academic freedom* [Brief aan het College van Bestuur]. Erasmus Universiteit Rotterdam.

⁴⁴ Jiang, R., & Devaney, J. (2025). *Exploring academic freedom & freedom of expression: A scoping review*. University of Edinburgh.

<https://academic-freedom.ed.ac.uk/sites/default/files/2025-05/Scoping%20Review%20-%20Exploring%20Academic%20Freedom%20%26amp%3B%20Freedom%20of%20Expression%20.pdf>

⁴⁵ Utrecht Young Academy. (2022). *Academische vrijheid*. Universiteit Utrecht. <https://www.uu.nl/onderzoek/utrecht-young-academy/academische-vrijheid>

Verder vragen wij het CvB om:

2. Andere universiteiten aan te moedigen hetzelfde onderzoek uit te voeren op hun eigen instelling.
3. Het onderzoek naar academische vrijheid aan de Universiteit Utrecht (UYA Academic Freedom Survey uit 2022) publiek toegankelijk te maken.

De Universiteit Utrecht neemt academische vrijheid zeer serieus, zoals blijkt uit eerdere activiteiten en de verklaring van vorig jaar⁴⁶. Wij gaan er dan ook van uit dat zij dit initiatief zal omarmen.

⁴⁶ Rectoren van de Nederlandse universiteiten. (2025, 30 mei). *Verklaring over academische vrijheid*. Universiteit Utrecht.
<https://www.uu.nl/opinie/verklaring-over-academische-vrijheid>

Understanding and Context

Democracy cannot survive without academic freedom, and education cannot flourish without democracy (Humboldt, cited by Reichman). This freedom is crucial for any country. However, the exact definition of this concept has not been clearly established. In the Higher Education and Research Act (WHW, Article 1.6), there is no explicit elaboration on how this freedom should be protected or what it fundamentally entails. Various interpretations exist.

Discussions about academic freedom first emerged in the thirteenth century. In 1206, the philosopher Amalricus of Bena was condemned at the University of Paris for advocating pantheism and was forced to publicly recant his views. In 1210, a provincial ecclesiastical council decided that Aristotle's works on natural philosophy could be taught publicly or privately in Paris. After student and faculty strikes in 1229, the University of Toulouse provided academics with a more favorable intellectual environment, where the previously banned works of Aristotle could indeed be studied. A few years later, in 1232, Pope Gregory IX confirmed the rights of students and faculty. From this point, the core concept of academic freedom gradually began to take shape.

The concept of academic freedom was further developed in later centuries by various philosophers and thinkers. In 1811, Johann Gottlieb Fichte, then rector of the University of Jena, emphasized that free research on any conceivable subject is a universal human right. He considered this an essential aspect of both "Lernfreiheit" and "Lehrfreiheit." These ideas were further elaborated by Wilhelm von Humboldt, founder of the University of Berlin. Humboldt advocated for a university independent of state influence and economic interests. In the twentieth century, Albert Einstein defined academic freedom as the right to pursue truth freely and to publish and teach it without external interference.

The Royal Netherlands Academy of Arts and Sciences (KNAW) defines academic freedom as the freedom of scholars to conduct independent scientific research, to publish their findings, and to provide education. The international standard set by UNESCO, supported by the International Political Science Association (IPSA), applies a broader definition. This includes the right to freely teach, participate in public debate, critique institutional policies, and organize within the academic community without fear of reprisals. This approach is based on five pillars, also endorsed by the International Science Council (ISC): 1) freedom of research and teaching, 2) freedom of academic exchange and dissemination of knowledge, 3) institutional autonomy, 4) integrity of the academic environment (campus), and 5) freedom of academic and cultural expression.

Although there is ongoing debate regarding the precise definition of academic freedom, there is broad consensus that social safety, including freedom of expression, is closely related and inherently part of it. In light of this discussion, the KNAW is currently investigating the legal safeguards of academic freedom, aiming to better protect it within Dutch higher education.

Academic Freedom in Europe

Academic freedom in Europe is under pressure. According to the most prominent global monitor, the Academic Freedom Index (AFI), academic freedom has declined between 2013 and 2024 in several EU member states, including the Netherlands. The AFI evaluates academic freedom in 179 countries

based on an analysis of 2,000 experts. The main factors affecting Northern European countries such as the Netherlands, Denmark, and Belgium can be divided into internal and external factors. Internally, this includes situations where staff lose their positions as a result of expressed criticism, as well as the deliberate avoidance of controversial topics in teaching and research. This behavior is often influenced by a polarizing societal context and is sometimes initiated by both staff and students. Social science lecturers in the United Kingdom have likewise indicated that the academic climate is harsh and exhibits limited tolerance toward personal convictions. In November last year, a widely discussed report from Denmark was published, in which 130 researchers shared their experiences of university culture. The report shows that researchers indicate that expressing criticism or engaging with sensitive topics may lead to negative consequences, including dismissal, denied promotions, and formal reprimands. In addition, forms of social and professional exclusion, defamation, and reputational damage are also reported. These consequences appear, at times, to prompt researchers to adjust their findings, avoid taboo or controversial topics, or omit certain results. Van Gestel (Professor of Regulation at Tilburg University) therefore advocates for a comparable study in the Netherlands. According to him, the Dutch academic context, consistent with the causes identified in the report, is likewise characterised by a strongly top-down management culture and a lack of democratic governance within universities.

External factors mainly concern increasing government interference in universities at the European level. This puts the traditional distance between the government and academic institutions under pressure and increases governmental influence over universities. The KNAW specifically cites the Trump administration's interference in science, such as imposing requirements on language use, restricting international research exchange, and freezing funding for unwelcome research.

In 2023, the European Parliament adopted a motion calling on the European Commission to develop a legal framework to protect the freedom of scientific research. This mandate is being implemented through the upcoming European Research Area (ERA) regulation. The Netherlands is closely involved and acts as co-chair in the development process.

Academic Freedom in the Netherlands

The Minister of Education, Culture, and Science highlights a worrying international trend of declining academic freedom, which is also evident in the Netherlands. Following this, the KNAW published a report ("Academic Freedom in the Netherlands"), identifying four causes that put academic freedom in the Netherlands under pressure: funding and governance, intimidation of researchers, collaboration with third parties, and tensions within the academic community.

Among these tensions, the perceived ideological bias at universities is particularly central. Although the Chair of Universities of the Netherlands, Casper van den Berg, claims that this is not the case, various reports and academics point to structural problems supporting this concern. For example, the Technopolis study shows that approximately 13 % of researchers, 14 % of faculty, and 10 % of students feel moderately to strongly constrained in what they dare to express freely. About half of these groups consider self-censorship a problem, as it reduces diversity of perspectives in education and research. Additionally, philosophy and law lecturer Daan F. Oostveen describes in a recent

international publication the growing tensions surrounding freedom of expression at Dutch universities. For example, the suspension of researcher Taüber at the University of Groningen followed a critical article on diversity policy. This is precisely the policy that, according to Stolker, should pay more attention to diversity of opinions and political preferences. There is also a threat from the political right, particularly affecting scholars targeted for their positions on the COVID-19 pandemic and climate research. This is exemplified by migration researcher Nadia Bouras, who has received intimidating letters and online harassment from right-wing sources in response to her work on migration and integration. This underscores that academic freedom is under pressure from multiple political directions, with significant consequences for the core values and societal role of universities in the Netherlands.

In addition to the perceived ideological pressures, problems also arise regarding the funding and subsidization of scientific research. The NWO, as the dominant research funder, plays a crucial role in academic research in the Netherlands. The problem is that the NWO applies policy criteria whereby institutions are only eligible for funding if they actively implement diversity and inclusion policies. This leads to substantive exclusion and indirect norm-setting of permissible research directions. According to critics, this reinforces the impression that ideological diversity gradually disappears from the current academic workforce. Beyond political pressures, the KNAW also highlights the risks of cuts to education and their impact on academic freedom. Due to these cuts, universities are increasingly reliant on third-stream funding, resulting in greater dependence on external financiers.

It is noteworthy that neighboring countries, such as Germany, Sweden, and Spain, play a more active role in protecting academic freedom, for example by explicitly enshrining it in their constitutions. A familiar figure, Professor Kummeling, also advocated for a revision of the Constitution to explicitly include academic freedom.

Responsibility

Article 1.6 of the Higher Education and Research Act (WHW) stipulates that academic freedom must be respected at institutions of higher education and academic hospitals. The Minister also emphasizes the legal obligation of institutions to safeguard academic freedom, as well as a motion adopted by the House of Representatives calling on higher education institutions to develop concrete measures to strengthen academic freedom. Universities thus have a responsibility not only to respect this freedom but also to actively protect and promote it. In his dissertation at Erasmus University on the legal safeguarding of academic freedom, Groen (2017) emphasized that university governance should be structured to respect, protect, and facilitate academic freedom. This requires, on one hand, administrative restraint, allowing researchers to work autonomously and independently, in line with Mill's thinking, and on the other, universities' responsibility to protect academic freedom within their institutions against coercion or pressure from government, private funders, and fellow scholars.

This institutional responsibility is also confirmed by the Royal Netherlands Academy of Arts and Sciences (KNAW) and Universities of the Netherlands. Both stress that universities must ensure an open, inclusive, and safe academic culture, in which administrators, staff, and students are free to develop and exchange ideas. The relationship between academic freedom, social safety, and diversity

is also reflected in the introduction to the Code of Good University Governance, which states that universities have traditionally upheld freedom of mind, thought, and speech. The Minister of Education, Culture, and Science underlines this and emphasizes that protection requires a learning and working environment where everyone feels safe to express themselves freely. The Minister supports this by conducting structured discussions with university leadership and by commissioning a new study in 2028 into experienced academic freedom and any forms of self-censorship among scholars, faculty, and students.

Research on Academic Freedom at Utrecht University

While Leiden University and the University of Amsterdam have assessed the status of academic freedom at their own institutions, the UvA study particularly highlights the importance of monitoring. The Executive Board of Erasmus University Rotterdam also endorsed a similar initiative by the University Council. Research by Jiang and Devaney (2025) shows that studies on academic freedom and freedom of expression within knowledge institutions are still insufficient, particularly regarding how academic freedom is experienced individually and protected organizationally.

Although our ambition has always been to be a frontrunner, we currently lag in this process. The Utrecht Young Academy has conducted a study on academic freedom, but it dates from 2022 and is not publicly available. This is notable, as such research not only provides a foundation for effective policy but also raises awareness by demonstrating that academic freedom is a core value of Utrecht University. Therefore, it is essential that future research on academic freedom receives proper attention and is made publicly available, so that students, as part of the academic community, are more prominently involved in these discussions.

Our Request to the Executive Board

We request the Executive Board:

1. To initiate a comprehensive study into the state of academic freedom at Utrecht University, in order to identify the obstacles limiting this freedom and to formulate concrete recommendations. The results may serve as a basis for effective policy measures to protect academic freedom at Utrecht University and fulfill its responsibilities.

We would like the study to be conducted in line with the methodology of the Academic Freedom Index, measuring the following aspects:

- The freedom of academics to conduct research and teach.
- The freedom to exchange and publish knowledge.
- Safety and freedom on campus.
- Freedom of expression and cultural expression.

Furthermore, we request the Executive Board to:

2. Encourage other universities to carry out similar research at their own institutions.
3. Make the study on academic freedom at Utrecht University (UYA Academic Freedom Survey 2022) publicly accessible.

**Utrecht
University**

Sharing science,
shaping tomorrow

Utrecht University takes academic freedom very seriously, as evidenced by previous initiatives and last year's statement. We therefore expect the university to embrace this initiative.